

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б.Жильцов
“ 04 ” 09 2017 року

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

ОДФС.04 АНАТОМІЯ ТА ФІЗІОЛОГІЯ ДИТИНИ

Спеціальність 013 Початкова освіта
Освітній рівень перший (бакалаврський)

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 0896117
Жильцов
(підпис) (прізвище, ініціали)
«   »   2017 р.

Київ 2017

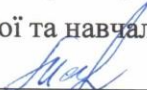
УДК
ББК

Анатомія і фізіологія дитини: робоча навчальна програма для студентів спеціальності 013 Початкова освіта 1-го освітнього рівня (бакалаврського) / укл. О.Д. Мойсак. — Київський університет імені Бориса Грінченка, 2017. — 20 с.

Розробник: Мойсак Олександр Данилович, старший викладач кафедри педагогіки та психології Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки та психології Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка
Протокол №1 від 6 вересня 2017 року

Завідувач кафедри педагогіки та психології

_____ Іванюк Г.І.

Заступник директора з науково-методичної та навчальної роботи

_____ Машовець М.А.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Опис предмета навчальної дисципліни

Найменування показників	Спеціальність:	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	013 Початкова освіта	Нормативна Рік підготовки: 1-й	
	I-й освітній рівень (бакалаврський)		
	Вчитель початкової школи	Семестр	
Загальна кількість годин – 120	Вчитель початкової школи	1-й	1-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4	Вчитель початкової школи	26 год.	6 год.
		Практичні	
		24 год.	6 год.
		Модульний контроль	
		8 год.	
		Лабораторні	
		6 год	4 год
		Самостійна робота	
		26 год.	74 год.
		Вид контролю: екзамен	
30 год	30 год		

2. Пояснювальна записка

Дисципліна «Анатомія і фізіологія дитини» розрахована для вивчення студентами I курсу: спеціальності 013 Початкова освіта першого освітнього рівня з метою опанування будови організму людини на різних рівнях його організації і сутності фізіологічних процесів та анатомо-фізіологічних особливостей організму дитини в різні періоди її росту та розвитку.

Робоча програма містить теоретичні розділи. Програма визначає обсяги знань, якими повинен опанувати студент відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Анатомія і фізіологія дитини», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

Вивчення дисципліни «Анатомія і фізіологія дитини» передбачає опанування теоретичних питань фундаментальної професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема: досконалі знання будови тіла дитини, розуміння життєвих відправлень здорового і хворого організму, причин виникнення хвороб, заходів по їх усуненню.

Мета дисципліни — ознайомлення з будовою тіла дитини, його органів і систем, вивчення взаємодії форми і функції в філогенетичному і онтогенетичному аспектах, а також взаємозумовленість структури і функції, залежність їх від зовнішніх умов існування організму як протягом усієї історії виду, так і у відносно короткий строк індивідуального розвитку.

Завдання курсу «Анатомія і фізіологія дитини»:

- ознайомлення з рівнями організації організму людини;
- встановлення взаємозв'язку будови органів з виконуваними функціями;
- формування поняття про взаємозалежність і єдність структури і функції органів дитини, та змін в процесі філогенезу й онтогенезу;
- посилення прикладного значення анатомо-фізіологічних знань, що дасть можливість майбутнім педагогам опанувати практичними навичками роботи з особистістю.

У процесі вивчення курсу «Анатомія і фізіологія дитини» важливо зосередити увагу на **засвоєнні знань** про:

- будову та функції організму людини;
- анатомо-фізіологічні особливості організму дитини в різні вікові періоди;
- зв'язок організму людини з навколишнім середовищем;

- рівні організації організму людини;
- особливості будови клітин, тканин, органів і фізіологічних та функціональних систем організму дитини в процесі їх росту та розвитку;
- фізіологічні процеси, які відбуваються в організмі людини (фізіологію крові, кровообігу, дихання, травлення, сечовиділення тощо);
- значення нервової та ендокринної систем в регуляції, узгодженості функцій організму, а також забезпеченні росту та розвитку дитини.

Під час практичних занять та самостійної роботи при вивченні курсу «Анатомія і фізіологія дитини» студенти набувають **уміння та навички:**

- визначати клітини, тканини, органи та фізіологічні системи організму;
- виявляти особливості будови та функцій фізіологічних систем організму людини;
- встановлювати взаємозв'язок між будовою та функціями органів та фізіологічних систем організму;
- впроваджувати одержані знання для роботи з особистістю.

У процесі вивчення курсу «Анатомія і фізіологія дитини» важливо сформувані у студентів відповідні компетенції з урахуванням професійно-орієнтаційної підготовки, а саме:

- **світоглядну (ціннісно-сміслову) компетентність:** розуміння цінності природи та її взаємозв'язку з існуванням людини; розуміння самоцінності людини; прийняття здорового способу життя за норму; знання загальнолюдських принципів співіснування;
- **професійну компетентність:** використання одержаних знань у професійній діяльності;
- **інформаційну компетентність:** уміння знаходити необхідну інформацію; вміння застосовувати необхідні новітні інформаційні технології, розвивати в студентів уміння відфільтровувати тільки актуальну та корисну інформацію і формувати вміння аналізувати інформацію, помічати закономірності та використовувати їх, прогнозувати й робити висновки та вміння на основі аналізу попередньої інформації формувати власну точку зору; вміння генерувати оригінальні думки та ідеї, вміння реалізовувати на практиці на основі власних ідей нові розробки, технології тощо;

- **самоосвітню компетентність:** створення оптимальних умов для виявлення пізнавальної активності студентів; формування потреби навчатися протягом усього життя; сприяння формуванню вмінь та навичок здобувати знання самостійно за допомогою різних джерел інформації;
- **комунікативну компетентність:** володіти комунікативною культурою, вміти працювати в команді; вміти запобігати та виходити з будь-яких конфліктних ситуацій;
- **здоров'язберігальну компетентність:** бережливо ставитись до свого здоров'я та здоров'я інших як до найвищої цінності; здатність організувати та регулювати свою здоров'язберігальну діяльність; адекватно оцінювати власну поведінку та вчинки оточуючих; у готовності зберігати та реалізовувати здоров'язберігальні позиції в умовах професійної діяльності.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни «Анатомія і фізіологія дитини», становить 120 год., із них: 26 год. – лекції, 24 год. – практичні заняття, 6 год. – лабораторні, 26 год. – самостійна робота, 8 год. – модульний контроль; семестровий контроль (30 год.) – екзамен.

3. Структура навчальної дисципліни АНАТОМІЯ І ФІЗІОЛОГІЯ ДИТИНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичні	Лабораторні	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль I. ОСНОВНІ ВІДОМОСТІ ПРО СТРУКТУРУ ТА ФУНКЦІЇ КЛІТИН, ТКАНИН, ОРГАНІВ І СИСТЕМ.								
1.	Вступ. Предмет і завдання дисципліни «Анатомія і фізіологія дитини». Рівні організації організму людини. Функція, обмін речовин. Площини і вісі.	9	6	2	2	2	2	1
2.	Організм як єдине ціле. Реакції та стани організму. Ріст і розвиток організму дитини	7	4	2	2	-	2	1
<i>Разом</i>		16	10	4	4	2	4	2
Змістовий модуль II. ФІЗІОЛОГІЧНІ СИСТЕМИ ОРГАНІЗМУ: АПАРАТ РУХУ ТА ОПОРИ. СИСТЕМА КРОВІ ТА КРОВООБІГУ, ДИХАЛЬНА, ТРАВНА СИСТЕМИ								
3.	Апарат руху та опори. Артросинтесмологія. Загальна характеристика сполучень кісток.	7	4	2	2	-	2	1
4.	Міологія. Основні відомості з фізіології м'язової діяльності	6	4	2	2	-	2	
5.	Система крові та кровообігу. Рух крові в судинах. Поняття про лімфатичну систему та лімфообіг.	6	4	2	2	-	2	
6.	Дихальна система. Фізіологія дихання Травна система, фізіологія травлення. Обмін речовин і енергії	9	6	2	2	2	2	1
<i>Разом</i>		28	18	8	8	2	8	2
Змістовий модуль III. ФІЗІОЛОГІЧНІ СИСТЕМИ ОРГАНІЗМУ: ШКІРА, СЕЧОВА, ЕНДОКРИННА СИСТЕМИ								
7.	Сечова система. Регуляція сечовиділення Шкіра та її функції.	7	4	2	2	-	2	1
8.	Ендокринні залози (залози внутрішньої секреції)	7	4	2	2	-	2	1
<i>Разом</i>		14	8	4	4	-	4	2
Змістовий модуль IV. НЕРВОВА СИСТЕМА. АНАЛІЗАТОРИ								
9.	Будова та функції нервової системи. Центральна нервова система.	7	4	2	2	-	2	1
10.	Вчення І.П. Павлова про умовні рефлекси. Поняття про вищу нервову діяльність.	6	4	2	2	-	2	
11.	Периферична нервова система.	6	4	2	2	-	2	
12.	Вегетативна нервова система (автономна)	6	4	2	2	-	2	
13.	Органи чуттів та їх значення	7	4	2	-	2	2	1
<i>Разом</i>		32	20	10	8	2	10	2
<i>Семестровий контроль</i>		30						
<i>Разом за навчальним планом по курсу</i>		120	56	26	24	6	26	8

4. НАВЧАЛЬНО – МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ «Анатомія і фізіологія дитини»

Разом: 120 заг. обсяг: 26 год. – лекції, 24 год. – практичні заняття, 6 год. – лабораторні заняття; 26 год. – самостійна робота, 8 год. – модульний контроль; семестровий контроль (30 год.) - екзамен

Модулі	Анатомія і фізіологія дитини																									
	Змістовий модуль I		Змістовий модуль II				Змістовий модуль III		Змістовий модуль IV																	
Назва модуля	ОСНОВНІ ВІДОМОСТІ ПРО СТРУКТУРУ ТА ФУНКЦІЇ КЛІТИН, ТКАНИН, ОРГАНІВ І СИСТЕМ		ФІЗИОЛОГІЧНІ СИСТЕМИ ОРГАНІЗМУ: АПАРАТ РУХУ ТА ОПОРИ. СИСТЕМА КРОВІ ТА КРОВООБІГУ, ДИХАЛЬНА, ТРАВНА СИСТЕМИ				ФІЗИОЛОГІЧНІ СИСТЕМИ ОРГАНІЗМУ: ШКІРА, СЕЧОВА, ЕНДОКРИННА СИСТЕМИ		НЕРВОВА СИСТЕМА. АНАЛІЗАТОРИ																	
Кількість балів за модуль	70 бали		94 бали				59 балів		105 бали																	
Лекції	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13													
Теми лекцій	Вступ. Предмет і завдання дисципліни «Анатомія і фізіологія дитини». Рівні організації організму людини. Функція, обмін речовин. Площини і вісі. (1 бал)		Організм як єдине ціле. Реакції та стани організму. Ріст і розвиток організму дитини (1 бал)		Апарат руху та опори. Артросинтсологія. Загальна характеристика сполучень кісток. (1 бал)		Міологія. Основні відомості з фізіології м'язової діяльності (1 бал)		Система крові та кровообігу. Рух крові в судинах. Поняття про лімфатичну систему та лімфообіг. (1 бал)		Дихальна система. Фізіологія дихання. Травна система, фізіологія травлення. Обмін речовин і енергії (1 бал)		Сечова система. Регуляція сечовиділення Шкіра та її функції (1 бал)		Ендокринні залози (залози внутрішньої секреції) (1 бал)		Будова та функції нервової системи Центральна нервова система (1 бал)		Вчення І.П. Павлова про умовні рефлекси. Поняття про вищу нервову діяльність (1 бал)		Периферична нервова система (1 бал)		Вегетативна нервова система (1 бал)		Органи чуттів та їх значення (1 бал)	
Теми практичних занять	*Основні відомості про структуру та функції клітин, тканин, органів та систем (1+10 балів)		*Ріст і розвиток організму дитини (1+10 балів)		*Загальна остеологія., артросинтсологія., міологія (1+10 балів)		Органи крово- і лімфообігу. Серце та кровоносні судини. Кровообіг плода. Особливості кровотворення у дітей *(1+10 балів)		*Система органів дихання. Анатомофізіологічні особливості у дітей (1+10 балів)		*Система органів травлення. Анатомофізіологічні особливості у дітей (1+10 балів)		Органи виділення. Сечові органи., будова і функції (1+10 балів)		*Роль залоз внутрішньої секреції в організмі (1+10 балів)		*Будова та функції нервової системи ЦНС. Спинний мозок, будова та функції. (1+10 балів)		*ЦНС. Головний мозок, будова та функції. Периферична нервова система (1+10 балів)		*Вчення І.П. Павлова про умовні рефлекси. Поняття про ВНД. Гальмування в центральній нервовій системі (1+10 балів)		*Вегетативна (автономна) нервова система (1+10 балів)			
Теми лабораторних занять	*Основні групи тканин. Особливості їх будови і функції. Оцінка фізичного розвитку людини (1+10 балів)		*Травлення і його значення для організму. Обмін речовин і енергії. Гігієнічна оцінка добового раціону харчування дітей (1+10 балів)										*Органи чуттів, будова та їхнє значення (1+10 балів)													
Самост. робота	С.1 (5 бал.)	С.2(5 бал.)	С.3 (5 бал.)		С.4(5 бал.)			С.5 (5 бал.)	С.6 (5 бал.)	С.7 (5 бал.)	С.8 (5 бал.)	С.9 (5 бал.)	С.10 (5 бал.)													
Модульний контроль	25 балів		25 балів				25 балів		25 балів																	
Підсумковий контроль	Екзамен (40 балів)																									

*Заняття проходять у центрі самопізнання і саморозвитку

Всього 328 балів /60 = 5,46 Розрахунковий коефіцієнт – 5,4

5. ПРОГРАМА

Змістовий модуль I.

ОСНОВНІ ВІДОМОСТІ ПРО СТРУКТУРУ ТА ФУНКЦІЇ КЛІТИН, ТКАНИН, ОРГАНІВ І СИСТЕМ

Тема 1. Вступ. Предмет і завдання дисципліни «Анатомія і фізіологія дитини». Рівні організації організму людини. Функція, обмін речовин. Площини і вісі

Анатомія і фізіологія людини, їх історичний нарис.

Будова клітини. Тканини (епітеліальна, сполучна, м'язова, нервова). Орган – специфічність функцій, структурні елементи внутрішніх органів.

Система органів – фізіологічна, функціональна.

Організм. Обмін речовин, рух, реактивність, саморегуляція, спадковість, мінливість, пристосовність – сукупність ознак, які характеризують його як біологічну систему.

Регуляція та інтеграція функцій організму. Гомеостаз. Обмін речовин.

Площини та вісі. Анатомічні терміни, якими користуються, щоб позначити положення органів і частин тіла відносно площин і осей.

Тема 2. Організм як єдине ціле. Реакції та стани організму. Ріст і розвиток організму дитини

Нервова регуляція. Гуморальна регуляція. Обмін речовин.

Внутрішнє середовище організму: кров, лімфа, тканинна та спинномозкова рідина.

Захисно-пристосувальні реакції організму. Реактивність: специфічна, імунобіологічна (імунітет), неспецифічна. Запалення та фагоцитоз.

Біль і його значення для мобілізації захисних реакцій організму.

Смерть. Етапи смерті: преагонія, агонія, клінічна та біологічна смерть.

Змістовий модуль II

ФІЗІОЛОГІЧНІ СИСТЕМИ ОРГАНІЗМУ: АПАРАТ РУХУ ТА ОПОРИ. СИСТЕМА КРОВІ ТА КРОВООБІГУ, ДИХАЛЬНА, ТРАВНА СИСТЕМИ

Тема 3. Апарат руху та опори. Артросинтесмологія. Загальна характеристика сполучень кісток

Остеологія. Кістки: класифікація, будова, з'єднання кісток.

Будова і функції скелета в цілому. Скелет та сполучення кісток тулуба. Хребтовий стовп. Кістки верхньої кінцівки та їх сполучення. Кістки нижньої кінцівки та їх сполучення. Скелет голови (кістки мозкового черепа, кістки лицевого черепа). Топографія та сполучення кісток черепа.

Тема 4. Міологія. Основні відомості з фізіології м'язової діяльності

Міологія. М'язи: будова, допоміжний апарат, класифікація. М'язи частин тіла. М'язи голови (мімічні, жувальні), м'язи грудей, живота, спини, верхньої та нижньої кінцівок.

Анатомо-фізіологічні особливості опорно-рухової системи у дітей.

Тема 5. Система крові та кровообігу. Рух крові в судинах. Поняття про лімфатичну систему та лімфообіг

Значення крові, лімфи, тканинної рідини, які утворюють внутрішнє середовище організму, беруть участь в процесах обміну речовин та підтримці гомеостазу.

Система крові та її функції: транспортна, захисна, дихальна, екскреторна, терморегуляційна, трофічна тощо. Склад, кількість і фізико-хімічні властивості крові. Клітини крові: еритроцити, лейкоцити, тромбоцити. Зсідання крові (гемокоагуляція) Швидкість осідання еритроцитів (ШОЕ) та її клінічне значення. Кровотворення. Групи крові. Резус-фактор.

Система кровообігу. Будова серця. Властивості серця – збудливість, автоматія, провідність, скоротливість – які забезпечують йому безперервну ритмічну діяльність. Фази серцевого циклу. Рух крові по судинах. Артеріальний тиск і способи його вимірювання. Артеріальний пульс і його дослідження. Кровообіг плода.

Лімфатична система. Лімфатичні вузли. Лімфа.

Анатомо-фізіологічні особливості серцево-судинної системи. Кровотворення у

дітей.

Тема 6. Дихальна система. Фізіологія дихання. Травна система, фізіологія травлення. Обмін речовин і енергії

Повітроносні шляхи, апарат голосоутворення і дихальний апарат. Порожнина носа. Гортань. Трахея. Бронхи. Легені. Плевра. Середостіння. Специфіка будови органів дихання у зв'язку з їхньою мовно-голосовою функцією.

Дихання – сукупність процесів, що забезпечують споживання організмом кисню і виділення вуглекислого газу. Вентиляція легенів. Дихальний цикл. Легеневі об'єми. Захисні дихальні рефлекси. Газообмін в легенях і тканинах. Регуляція дихання (дихальний центр; дихання в умовах зміненого атмосферного тиску).

Анатомо-фізіологічні особливості органів дихання у дітей.

Загальний огляд будови органів травлення. Будова та функції порожнини рота, зубів, язика, глотки, стравоходу, шлунка, тонкої кишки, товстої кишки, очеревини.

Великі травні залози.

Будова, значення, розташування та функції печінки і підшлункової залози.

Травлення і його значення для організму. Травлення у порожнині рота, в шлунку, в кишках. Всмоктування в різних відділах травного каналу.

Анатомо-фізіологічні особливості органів травлення у дітей.

Обмін речовин. Основний і енергетичний обмін. Терморегуляція. Білковий, вуглеводний, жировий, водно-електролітний обмін. Вітаміни, значення їх в обміні речовин. Поняття про авітаміноз.

Змістовий модуль III

ФІЗІОЛОГІЧНІ СИСТЕМИ ОРГАНІЗМУ: ШКІРА, СЕЧОВА, ЕНДОКРИННА СИСТЕМИ

Тема 7. Сечова система. Регуляція сечовиділення. Шкіра та її функції

Будова нирок і сечовивідних шляхів. Особливості кровообігу в нирках. Будова нирки. Нефрон – структурно-функціональна одиниця нирки. Зв'язок структури і функції органів сечоутворення. Процес сечоутворення. Регуляція сечоутворення. Сечовід. Сечовий міхур. Сечівник. Акт сечовипускання. Кількість, склад і властивості сечі.

Анатомо-фізіологічні особливості сечової системи у дітей.

Будова і функції шкіри. Сталість температури тіла людини. Значення судинно-

рухових реакцій шкіри і потовиділення. Особливості терморегуляції в дітей. Перша допомога при опіках, обмороженнях. Запобігання сонячним і тепловим ударам. Гігієна шкіри дитини і профілактика шкірних захворювань.

Анатомо-фізіологічні особливості шкіри у дітей.

Тема 8. Ендокринні залози (залози внутрішньої секреції)

Класифікація ендокринних органів. Будова і вікові особливості гіпофіза, шишкоподібного тіла, щитоподібної залози, прищитоподібних залоз, за грудиною залози та змішаних залоз – ендокринної частини підшлункової залози та статевих залоз. Поняття про гіпо- і гіперфункцію ендокринних органів. Специфічність гормональної регуляції, значення ендокринних залоз в обміні речовин і роль у розвитку організму. Суть нейрогуморального регулювання функцій.

Статеве виховання дітей.

Змістовий модуль IV

НЕРВОВА СИСТЕМА. АНАЛІЗАТОРИ

Тема 9. Будова та функції нервової системи. Центральна нервова система

Класифікація нервової системи. Центральна та периферична нервова система. Соматична та вегетативна (автономна). Нейрон – основний структурний елемент нервової системи. Синапси. Нервове волокно, нервовий стовбур (нерв). Нервові закінчення (чутливі, синаптичні, рухові). Поняття про рефлекс і рефлекторну дугу. Нервові центри.

Будова спинного мозку, його рельєф, внутрішня структура, провідні шляхи, оболонки, міжоболонкові простори і судини.

Анатомія спинномозкових нервів, їх сплетень, нервів тулуба, шиї і кінцівок. Роль соматичної іннервації як джерела нервопостачання шкіри та мускулатури тулуба і кінцівок. Міжреберні нерви – передні гілки I – XII спинномозкових нервів. Шийне сплетення, плечове сплетення.

Головний мозок. Відділи головного мозку. Передній мозок (кінцевий і проміжний); середній мозок; ромбовидний мозок (задній і додатковий). Кінцевий (великий) мозок. Локалізація функцій у корі великого мозку. Поняття про аналізатори.

Оболонки головного та спинного мозку. Спинномозкова рідина.

Тема 10. Вчення І.П. Павлова про умовні рефлекси. Поняття про вищу нервову діяльність

Розвиток вчення про вищу нервову діяльність.

Безумовні та умовні рефлекси. Інстинкти. Умови і механізми утворення умовних рефлексів. Гальмування в центральній нервовій системі. Види гальмування умовних рефлексів. Безумовне (зовнішнє) гальмування. Умовне (внутрішнє) гальмування: згасаюче, запізнювальне, диференційоване, умовно-гальмівне. Рух і взаємодія кіркових процесів. Іррадіація, концентрація нервових процесів. Індукція. Аналіз і синтез. Домінанта. Динамічний стереотип. Сон, сновидіння і гіпноз. Розлади сну. Гігієна сну.

Перша і друга сигнальні системи. Типи вищої нервової діяльності.

Тема 11. Периферична нервова система.

Спинномозкові, черепні нерви, які представлені нервами що відходять від головного та спинного мозку: черепними та спинномозковими нервовими корінцями, вузлами, сплетеннями, нервовими закінченнями.

Тема 12. Вегетативна (автономна) нервова система

Значення і будова вегетативної (автономної) нервової системи. Відділи вегетативної (автономної) нервової системи. Периферичний відділ симпатичної та парасимпатичної нервової системи. Регулювання діяльності внутрішніх органів.

Тема 13. Органи чуттів та їх значення

Поняття про аналізатори. Будова органу зору. Сприйняття світлових подразників. Адаптація. Акомодація. Короткозорість, далекозорість. Гігієнічні вимоги щодо освітлення. Небезпека проникаючих пошкоджень ока.

Слуховий аналізатор і вестибулярний апарат. Передача звукових коливань. Розлад слуху. Особливості будови і функції будови вестибулярного апарату.

М'язово-суглобовий, смаковий, нюховий та шкірний аналізатори.

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Основні відомості про структуру та функції клітин, тканин, органів та систем Загальна остеологія, артросиндесмологія, міологія.
2. Ріст і розвиток організму дитини Будова дихальної системи. Регуляція дихання.

3. Загальна остеологія., артросинтесмологія, міологія.
4. Серце та кровоносні судини. Кровообіг плода. Особливості кровотворення у дітей.
5. Система органів дихання. Анатомофізіологічні особливості у дітей.
6. Система органів травлення. Анатомофізіологічні особливості у дітей
7. Органи виділення. Сечові органи, шкіра, будова і функції
8. Роль залоз внутрішньої секреції в організмі.
9. Будова та функції нервової системи ЦНС. Спинний мозок, будова та функції.
10. ЦНС. Головний мозок, будова та функції. Периферична нервова система.
11. Вчення І.П. Павлова про умовні рефлекси. Поняття про ВНД. Гальмування в центральній нервовій системі.
12. Вегетативна (автономна) нервова система

7. ТЕМИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

1. Основні групи тканин. Особливості їх будови і функції. Оцінка фізичного розвитку людини.
2. Травлення і його значення для організму. Обмін речовин і енергії. Гігієнічна оцінка добового раціону харчування дітей.
3. Органи чуттів, будова та їхнє значення.

8. КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали
Змістовий модуль I. ОСНОВНІ ВІДОМОСТІ ПРО СТРУКТУРУ ТА ФУНКЦІЇ КЛІТИН, ТКАНИН, ОРГАНІВ І СИСТЕМ (4 год.)		
Тема 1. Вступ. Предмет і завдання дисципліни «Анатомія і фізіологія дитини». Рівні організації організму людини. Функція, обмін речовин. Площини і вісі (2 год.)	Практичне заняття, тестування, модульний контроль	5
Тема 2. Організм як єдине ціле. Реакції та стани організму. Ріст і розвиток організму дитини (2 год.)	Практичне заняття, модульний контроль	5
Змістовий модуль II. ФІЗІОЛОГІЧНІ СИСТЕМИ ОРГАНІЗМУ: АПАРАТ РУХУ ТА ОПОРИ. СИСТЕМА КРОВІ ТА КРОВООБІГУ, ДИХАЛЬНА, ТРАВНА СИСТЕМИ (8 год.)		
Тема 3. Апарат руху та опори. Артросинтесмологія. Загальна характеристика сполучень кісток. (2 год.)	Практичне заняття, тестування, модульний контроль	5
Тема 4. Міологія. Основні відомості з фізіології м'язової діяльності (2 год.)		

Тема 5. Система крові та кровообігу. Рух крові в судинах. Поняття про лімфатичну систему та лімфообіг. (2 год.)	Практичне заняття, тестування, модульний контроль	5
Тема 6. Дихальна система. Фізіологія дихання Травна система, фізіологія травлення. Обмін речовин і енергії (2 год.)		
Змістовий модуль III. ФІЗІОЛОГІЧНІ СИСТЕМИ ОРГАНІЗМУ: ШКІРА, СЕЧОВА, ЕНДОКРИННА СИСТЕМИ (4 год.)		
Тема 7. Сечова система. Регуляція сечовиділення Шкіра та її функції (2 год.)	Практичне заняття, тестування, модульний контроль	5
Тема 8. Ендокринні залози (залози внутрішньої секреції) (2 год.)	Практичне заняття, тестування, модульний контроль	5
Змістовий модуль IV. НЕРВОВА СИСТЕМА. АНАЛІЗАТОРИ (10 год.)		
Тема 9. Будова та функції нервової системи. Центральна нервова система (2 год.)	Практичне заняття, тестування, модульний контроль	5
Тема 10. Вчення І.П. Павлова про умовні рефлекси. Поняття про вищу нервову діяльність (2 год.)	Практичне заняття, тестування, модульний контроль	5
Тема 11. Периферична нервова система. (2 год.)	Практичне заняття, тестування, модульний контроль	5
Тема 13. Вегетативна нервова система (2 год.)		
Тема 14. Органи чуттів та їх значення (2 год.)	Практичне заняття, тестування, модульний контроль	5
Всього: 26 годин		50 балів

9. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Анатомія і фізіологія дитини» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 9.1, 9.2, табл. 9.3.

Таблиця 9.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного контролю

Поточне тестування та самостійна робота														Мак. сума балів
Форми роботи	Змістовий модуль I		Змістовий модуль II				Змістовий модуль III		Змістовий модуль IV					
Лекції	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	
	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	13
Практ. зняття	1+10	1+10	1+10	1+10	1+10	1+10	1+10	1+10	1+10	1+10	1+10	1+10		132
Лабор. зняття	1+10		1+10				-		1+10					33
Самост робота	10		10				10		20					50
МКР	25		25				25		25					100
328 : 60 = 5.46														
РК – 5.4														328
Екзамен														40
Разом														100

Таблиця 9.2

Шкала оцінювання

Рейтин гова оцінка	Значення оцінки	Оцінка за шкалою університету
A	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками	90 – 100 балів
B	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок	82 – 89 балів
C	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною	75 – 81

	кількістю помилок	балів
D	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності	69 – 74 балів
E	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)	60 – 68 балів
FX	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання	35 – 59 балів
F	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни	1– 34 балів

Таблиця 9.3.

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Критерії оцінювання
«відмінно»	A	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	B C	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	D E	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	FX F	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

X. Методи навчання:

– методи стимулювання і мотивації навчальної діяльності (створення ситуації інтересу, пізнавальні ігри, навчальні дискусії, методи заохочення, висунення

–

навчальних вимог);

– методи організації і самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності (лекція, розповідь, пояснення, інструктаж, демонстрування, спостереження за діяльністю вихователів, робота з підручником, виконання вправ, дослідницькі завдання).

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

➤ **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, залік.

➤ **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, реферат.

➤ **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

XI. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- опорні конспекти лекцій;
- навчальні посібники;
- робоча навчальна програма;
- збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
- засоби підсумкового контролю.

XII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Свиридов О.І. Анатомія людини: Підручник / За ред. І.І. Бобрика. - К.: Вища шк., 2001. - 399 с
2. Маруненко І.М., Неведомська Є.О., Бобрицька В.І. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: Курс лекцій для студ. небіол. спец. вищ. пед. навч. закл. - К.: Професіонал, 2006.- 480 с.
3. Старушенко Л.І. Анатомія і фізіологія людини. - К.: Вища школа, 1992. – 206 с.
4. Очкурєнко О.М., Федотов О.В. Анатомія людини з основами гістології і ембріології. К.: Вища школа, 1984. – 255 с.
5. Гайда С.П. Анатомія і фізіологія людини. – К.: Вища школа, 1980. – 214 с.
6. Петришина О.Л., Попова Є.П. Анатомія, фізіологія і гігієна дітей молодшого шкільного віку. – К.: Вища школа, 1982. – 190 с.
7. Хоменко Б.Г. Анатомія людини. Практикум. – К.: Вища школа, 1991. – 184 с.

Додаткова:

1. Синельников Р.Д. , Синельников Я.Р. Атлас анатомии человека. В 4-х томах. М., 1989 - 1990.
2. Вилли К., Детье В. Біологія. Пер. с англ. - М.: Мир, 1974. - 310 с
3. Яновський І.І, Ужако П.В. Фізіологія людини і тварин.- К.: Вища школа, 1991. - 175 с.
4. Ермолаев Ю.А. Возрастная физиология. – М.: Высшая школа, 1985. – 384 с.
5. Медицина дитинства / За ред. П.С. Мощича. – К.: Здоров'я, 1984.
6. Майданник В.Г., Бурлай В.Г., Бережной В.В. Ваш ребенок. – К.: 2002. – 240 с.
7. Мойсак О.Д. Основы медичних знань і охорони здоров'я / 7 вид., виправлене та доповнене – К.: Арістей, 2015. – 500 с.
8. Патофізіологія. / За ред. проф. М.Н.Зайка, проф. Ю.В.Биця. – К.: Медицина, 2010. – 703 с.
9. Педіатрія. Національний підручник. / За ред. проф. В.В.Бережного. – К.: 2013. – 1037 с.